

ТМ	Г. XXXIV	Бр. 3	Стр. 1067-1071	Ниш	јул - септембар	2010.
----	----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Приказ дела
Примљено: 6.5.2010.

Жикица Симић

О НЕАСКЕТСКОЈ ЕКОНОМИЈИ *

Аутор књиге *Аскетска економија*, Мирослав С. Пушоња је писац три књиге са темама из разних области антропологије, од којих је прве две, *Моћ рађања* (2000) и *Технологија доминације* (2001), Министарство за науку и технологију прихватило и регистровало као научна дела. Поред тога аутор је и дела: *Човек је више од ресурса* (2008). Посебна област његовог интересовања је технолозирање човека у циљу што лакше манипулације. Већ 8 година предаје на English School of Business (са акредитацијом Heriot Watt University-Edinburg). Директор је програма International Cambridge Management Diploma in Management-Higher Level и предавач-ментор на програму специјалистичких последипломских студија за професионално образовање Cambridge International Examination Diploma in Management. Консултант је руководиоца разних предузећа као и сарадник Индустијских Синдиката Србије. Сарадник је и Института за политичке студије. Одржао је низ јавних предавања и семинара на микро и макроекономске теме.

У овој књизи аутор је обухватио све сегменте живота од огромног значаја и утицаја на савременог човека и његову будућност. Састављена је од предговора, увода и 37 есеја. Аутор се трудио да већину есеја обради световном науком, а у неке од њих је унео и своје хришћанско поимање вере, најчешће наводећи аутентичне изворе из Јеванђеља и светоотачке литературе. Из свега изложеног у овој књизи јасно је да се идеја аскетске економије родила у светосавском православном наслеђу. Есеји се узајамно прожимају и допуњују а читаоцу је остављена слобода да бира редослед њихов исчитавања јер је сваки од њих посебна целина за себе. Акцентат је стављен претежно на елементе из економске и хришћанске антропологије.

Управо из ове антрополошке перспективе аутор говори о човеку као о креативном бићу који је запоставио своју креативност. Уместо да се од нагона за самоодржањем, који човека усмерава на одговорност и верност, подиже ка вишим енергијасма, он је падао. Развијао је сексуални нагон блудничења. Тако је човек изгубио првобитни план битисања и сопствену мисију. Од плана за вечни живот стигао је до живота испуњеног страстима. За свој циљ је поставио блудничити што је могуће више, то је једино што у суморну свакодневницу краткотрајног живота може унети макар мало узбуђења и радости. Човек је изградио своје царство блуда и пратећу иконографију.

zikica.s@bankerinter.net

* Пушоња, Мирослав С., *Аскетска економија*, Београд: Манастир Градац, 2009.

У епохи рационализма и предикције (у западној цивилизацији) многе ствари су се десиле неочекивано. Тако су савремени ратови, терористички напад на куле Светског трговинског центра и економске кризе непредвидљиве као монсунске кише у Индији. Они су, додуше, били непредвидљиви за оне које руководи заслепљеност и занесеност зарадом и њихова похлепа. Владајућа научна парадигма постаје теорија рационалних очекивања или избора. Међутим, много тога указује да друштвено-економски систем не функционише рационално. Економисти кажу да је рационално гледиште да је стабилан финансијски сектор алфа и омега економског опоравка. Након кризе, приоритет опоравка имају банке и осигуравајућа друштва. Након тога, сви ће похрлити да узјме новац за потрошњу и инвестиције. Аутор поставља питање не чини ли се то ирационалним јер би инвестиције требало да дођу из зарада корпорација а потрошња из плата запослених. Али када не би било дужника и економских криза не би било ни status quoа. Тако влада помаже да богати постану још богатији јер кад дужници банкротирају ту су институције система да учине правоснажним уговоре и имовину сиромашних ставе у посед богатих. Да ли је то рационално и пут у друштво социјалне правде - поново се пита аутор. Функција капиталистичке државе је да кроз неокапиталистички економски брани дужничко ропство. Кредит је добар само за кредиторе а економски ситем ради за њих.

Такав принцип функционисања доводи до економске кризе. Добитник кредита улази у финансијску трансакцију како би остварио добит изнад оне коју је прихватио код зајмодавца и покрио још раније начињене лоше пословне потезе, и игра пословни рулет са високим ризиком на све и ништа. Када ову радњу раде стотине милиона корисника у више наврата, онда као резултат имамо велику светску финансијску и економску кризу. САД су у својој историји имале искуства шта значи кад се дерегулише финансијско тржиште. Њене институције су имале све титуле и стручна знања да направе анализе (и правиле су их) о томе ко су потенцијални ризични правни и економски субјекти. Ништа није учињено на њиховом спречавању под изговором да се не убије иницијатива, инвенција и технолошки прогрес.

Клањати се Мамону никада није било рационално. Он служи само најбогатијима. Али, ипак, зашто сиромашни то чине? Одговор треба тражити у људској несавршености. Некада је то израз наше инертности. Други пут је то наша поводљивост. Трећи пут користољубље. Разлози таквог понашања никада нису у недостатку људске интелигенције. Дакле, и сам потрошач се понаша нерационално збор разлога ирационалне природе. Чини се да човеку нема спаса од њега самог. Зато постоји један лек, тежити савршенству ослобађајући се заблуда и градећи врлине. Уместо тога, људи теже моћи а запостављају своју потребу за стваралаштвом и подвигом. Само из стваралаштва ниче истинска моћ. А подвига и постигнућа нема без љубави за другога. Само стицање ове навике, као и успостављање благодатног односа са Богом, је једини пут ка савршенству. Заборавивши да производи, човек је заборавио на своје почело и начело, заборавио да није сподоба која ждере и напија се и која у свему види пожуду, насладу и плен кога се ваља домоћи. Човек, одбијајући да ради и чини напоре, руши и научне и библијске концепте о човеку. По световном концепту, одбијајући рад одбијамо да се развијамо и усавршавамо и зато нестајемо, јер нас истискују спремнији. По другом, јеванђељском концепту, не радећи, доводимо у питање Божији

пројекат о личности. Човек из слободне воље креће у подвиг и комуникацију са Богом. А не може комуницирати и срести се са богом ако ленствује и непрекидно сумња у самог себе. Библијска и јеванђељска наука позивају на усавршавање, али уз једну разлику: ова библијска истовремено позива на љубав, на обуздавање хладне логике и себичне рационалности јер би такав живот био подједнако бесмислен као онај испуњен калкулантским нерадом и ништавилем.

Владе сиромашних земаља потпуно либерализују увоз страних производа који су испод цене локалног, домаћег производа. Монополиста (из страних држава) их је наоружао добрим и логичним аргументима: његов производ је бољи и јефтинији од локалног. Тако се у тој држави више троши а мање ради и зарађује. Међутим, касније долази до наплате таквог понашања које се руководи краткорочном коришћу. Све конзументе наћи ће мо или у набујалом јавном сектору, или као превремено пензионисане радно способне беспосличаре који се окупљају по бироима рада или на црном тржишту. Процес либерализације увоза је сасвим једностран. Када су се развијене земље ујединиле, а остатку света кроз светску трговинску организацију наложиле дерегулацију или отварање, створиле су премису за несметано циркулисање роба, капитала, информација и људи у смеру развијени свет - свет у развоју, док су кретање у супротном смеру блокирале баријерама (као што су заштита човекове околине, забрана употребе одређених супстанци у поступцима прераде итд).

Игра се на човекову корумпирану психу и већу склоност ка потрошњи него ка производњи. У таквом пројекту света већина ради зато што мора, а троши јер то жели. Потрошача интересује да лепо живи. А ко ће платити ту његову лепоту живота њега не занима. У оваквом моделу живљења сви су покретани себичним, личним интересом у духу пароле: "Купи данас, не мисли на сутра". Човек се у својој пропасти одриче производње и стваралаштва, али се не одриче потрошње - конзумеризма. Због тога се данашњи човек свесно деформише, тј. морално и духовно дегенерише. Завладала је филозофија света која тоне у потрошњу моралних и материјалних вредности.

Више слободе у високо развијеном, либералном и тржишном друштву носи и више опција, али и парализу у одлучивању. Више избора не чини човека срећнијим, као што би се очекивало, већ незадовољнијим. Треба самоницијативно смањити број опција. Треба знати шта се хоће и одустати од даљег трагања, ограничити понуђено. Друштва су постала материјално богатија, али не и срећнија. Зато је традиционално, племенско друштво било срећније од савременог, хедонистичког. Једноставно, нису знали за боље. Уместо тога, племе се искрено радовало сваком колективног догађају (улову, женидби...). А данас, узнемиреност и стрес су саставни део свакодневнице.

Поставља се питање одакле енергија овим државама-увозницама да се овако понашају. Унутрашњи извори су национални ресурси који се продају богатим државама. Одатле, из те продаје, пуне се буџети којима се хране потрошачи из набујалог потрошачког и осталог дела потрошачкога простора нерада. Последице таквог понашања су једноставне и јасне: сва богатства ће на крају бити у рукама корпорација богатих земаља, а сви дугови настали прехрањивањем нерадника-потрошача биће приписани целом народу, већим делом претходно остављеном без посла.

Србија спада у ред земаља које су упале у тзв. Понцијеву шему. Њене владе су распродале њено национално благо и потрошиле га на буџет

јавне потрошње. Све што траје, а плаћа се из иметка а не новостворене вредности, јесте Понцијева шема.

Фукујама у свом филозофском делу "Крај историје", једнако вредном делу Цефрија Сакса, отелотвореном кроз познату идеју као "Шок терапија" објашњава да је концепт либералних демократских друштава овладао свуда, са тржиштем као мером свих ствари и да је победио своје конкуренте. Међутим, Сакс је Русима донео револуционарни модел приватизације државне имовине, која је прешла у руке тајкуна за мање од 2% њене стварне вредности. Лични интерес и себичност на слободном тржишту младог професора с Хардварда Цефрија Сакса, довели су Русију у ред најзадуженијих земаља на свету, са десетинама милиона незапослених.

За разлику од приватног сектора који је дефинисан искључивошћу и ривалитетом, код јавних добара није такав случај, нема друштвеног раслојавања. Изгледа да је јавни сектор нешто чему би систем власништва у идеалном случају требало да тежи. Међутим, ми смо живели у једном таквом систему који није издржао. А није издржао због негативне појаве "слободног јахача". То је онај правни субјект који хоће да учествује у свим позитивним странама заједништва а да се самоискључи из свих његових негативних или трошковних страна. Када се број таквих играча накупи у довољној мери, онда они угрожавају виталност система и уништавају га.

У условима данашње западне цивилизације, убеђен је аутор, тешко је бити хришћанин. Данас нема кажњавања и прогона хришћана, али има другачијих искушења. Хришћани су предмет жаљења јер проповедају оно што је чулима недокучиво, а рацију непроверљиво што се сматра лудоријом или потребом особа са психичким потребама. Данашњем човеку је лакше да одбаци Бога него да се њему врати. Повратак је постао иреверзибилан процес. Европски човек хоће све да објасни, да постане јасно његовом разуму. Он хоће свешћу - разумом да докучи тајну и недокучиво, да јасно види а да не (по)верује. Врховна вредност ове цивилизације је корисност -свакодневна, видљива свима и мерљива од свих. Њен циљ гласи: добро је оно што је корисно, данас и овде. А корисно су сва она применљива знања која наука преведе у употребну вредност, све оно што се отме од објекта - природе и стави у службу субјекта - мислећег човека. Родила се култура у којој се не исплати бити добар, отворен и рећи што знаш без надокнаде. Урадиш ли то, банкротираћеш. Пропаћеш. На овој култури васпитавају се лидери савремене цивилизације.

Поставља се питање шта су доминантни мотиви који човека покрећу. Они се храни нашим лошим Ја (таштином, љубомором, завишћу, халапљивошћу, гордошћу). Нема више стида од раскалашности и неумерености. Створена је вештачка потреба да се троши више од онога што човеку треба. Човек је деформисан духовно (не види Бога) и душевно (испуњен ниским страстима). Како је човек уништавао своју личност, уништавао је и све око ње. Расте загађеност околине, и што човек више чисти своје физичко ја, то му је духовно и душевно ја све загађеније. Нестају природни ресурси, а увећава се непотребна тражња и хедонизам, да свега има у изобиљу.

Запад је својим моделом капитализма и његовим екстремом комунизмом довео до конфронтације човека - субјекта и природе - објекта, а потом човека и човека око експлоатације и расподеле ограниченог богатства природе. Источно православље, супротно томе, уместо сукоба јединке и мнош-

тва може понудити Божију заједницу јединке и мноштва. У животу би на све требало гледати из есхатолошког угла - будућег века. Он доноси бригу о ближњем и жртву за другог као излаз у слободу. Кроз литургијску заједницу човек задобија идентитет - познање од других и богопознање. Постаје личност и клони се индивидуе. Логика Запада се може заменити само овим, а не побуном или анархијом. Слобода Запада се завршава у нишилизму, када човек, прогутавши све, коначно остаје сам и завршава у ништавилу.

Књига може разочарати оне који су, с обзиром на наслов у веберовском духу - аскетска економија, очекивали сасвим јасна, директна повезивања и разматрања релација постојеће религијске свести и религијског морала, с једне стране, и личног професионалног позива и привредне етике, с друге стране. Осим тога, не постоји ни било каква напомена о Веберу. Док Вебер испитује и тражи каузалну везу између два поменута фактора – религије и етике позива, професор Пушоња говори искључиво о пресудном утицају одсуства религије и етике на савремено друштво и његову привреду (али, и о њиховом позитивном потенцијалном утицају). Па ипак, не би се могло рећи да не постоје никакве сличности са Вебером јер и он овако види трећу фазу у целокупном развојном односу религије и верског морала, и привреде. Наиме, док у првој фази доминира религија и аскетски морал над уживањем, а у другом долази до њиховог изједначавања, у трећој фази наступају "сензуалисти" без "срца" и "душе". Заједничка им је осуда "небратске цивилизације" са карактеристичним помањкањем елементарне људске солидарности. Ова осуда код Пушоње поприма и Фромовски призив у виду осуде потрошачке цивилизације (хедонизам, стварање вештачких потреба), отуђења, атомизације друштва итд.

Став да је комунизам екстремни облик капитализма може бити веома споран (без обзира на извесне потенцијалне сличности) с обзиром на чињеницу да није заживео ни у једном капиталистичком систему а није заобишао ниједну православну државу (на Балкану) које су се налазиле у стадијуму феудализма. Осим тога, стиче се утисак да је аутор склон оштром подвајању Запада и Истока (у који, чини се, убраја државе са православљем као доминантном религијом) што је тешко прихватљиво када знамо да их одликује готово подједнака склоност потрошачко-хедонистичком животу и аналогном начину мишљења, као и доминантна филозофији рационализма, прагматизма и позитивизма у свакодневном животу.

Ова књига подсећа на несклад између технолошког раста (физичког капитала, људског капитала, технолошког знања) и духовног развоја. Такође, указује на актуелну светску финансијску и економску кризу чије узроке налази у поменутом нескладу.